

Нінель Сидорчук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

У статті актуалізовано проблему розробки Національної рамки кваліфікацій як ключового інструменту, що забезпечує прозорість реалізації сучасних освітніх реформ вищої школи. У зазначеному контексті подано порівняльний аналіз досвіду Польщі та України.

Окреслено ключові кроки розробки Польської національної рамки кваліфікацій та суспільні очікування від її упровадження в Україні з позицій європейської освітньої політики.

Існує цілий ряд перспектив для України, зумовлених долученням вітчизняної системи вищої освіти до Болонського процесу. Дотримуючись думки В. І. Байденка, зазначаємо, що Болонський процес слід розглядати не як ідилістичну гармонію однонаправленого та синхронізованого руху, оскільки й за своєю філософією він не може бути таким. Його слід розглядати як рух від зіставлення до сумісності; від спільних дій – до єдиних дій; від способів гармонізації до істинних та ґрунтовних змін. Орієнтація на Болонський процес не повинна призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти: її стан необхідно глибоко осмислити, порівнявши з європейськими критеріями і стандартами, та визначити можливості її вдосконалення на новому етапі. За таких умов еволюцію системи освіти не слід відокремлювати від інших сфер суспільства. Вона має розвиватися в гармонійному взаємозв'язку із суспільством в цілому, беручи на себе роль його провідника [1, с. 5].

У 2005 році Україна підписала свою участь у Болонському процесі, і вже майже десять років наше законодавство приводиться у відповідність до європейського з необхідністю розв'язання цілого ряду завдань, в основі яких – встановлення стандартизованих освітніх рівнів та галузей, напрямів і спеціальностей вищої освіти, які б узгоджувалися з Міжнародною стандартною класифікацією освіти, іншими відповідними світовими і європейськими нормами.

Ключовим інструментом забезпечення порівнюваності та прозорості освітніх систем європейських країн у міжнародних інтеграційних процесах в освіті вважаються національні рамки кваліфікацій (National Framework for Qualification), сформульовані у термінах результатів навчання. Із позицій європейської політики добросусідства увага до прогресу у створенні інтегрального підходу при формуванні національних систем кваліфікацій у країнах-сусідах є логічним розширенням сфери діяльності Європейського Союзу [3, с. 54–56].

У розв'язанні поставленого завдання надійним "стартовим майданчиком" для України є досвід Республіки Польща. Такий вибір, як зазначає Ю. М. Рашкевич, ґрунтується на цілому ряді позицій. По-перше, польська система вищої освіти на початку проведення реформ мала багато спільного із системою вищої освіти України: починаючи зі спільного історичного минулого й закінчуючи подібними масштабами та структурами управління вищою освітою та наукою. По-друге, Польща здійснювала практично всі свої реформи уже після прийняття основних загальноєвропейських документів: обох Рамок кваліфікацій (FQ-EHEA та EQF-LLL), Європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти в ЄПВО, опублікування основних матеріалів проекту Тюнінг тощо. По-третє, ментальність польських керівників та професорсько-викладацького складу є значно ближчою до нашої, аніж, наприклад, представників Великої Британії, досвід яких прийнято брати за основу. Крім того, багато українських професорів зараз паралельно працює у польських університетах, що полегшує розуміння цілі та суті проведення реформ та уникнення помилок, зафіксованих у Польщі [4, с. 121].

Метою статті є окреслення ключових кроків розробки Польської національної рамки кваліфікацій та суспільних очікувань від її впровадження в Україні з позицій європейської освітньої політики.

У цілому експертами Європейського фонду освіти (*European Training Foundation*) кваліфікація визначається як підтверджена уповноваженим органом наявність у людини знань, умінь і широких компетенцій відповідно до прийнятих стандартів [5]. Рамка кваліфікацій – це інструмент класифікації та визначення кваліфікацій, поданих у вигляді переліків дескрипторів – узагальнених описів результатів навчання, що містять чітко сформульовані критерії приналежності до кваліфікацій [6].

Структура кваліфікацій є однією з характеристик системи кваліфікацій. Вона розглядається як інструмент розвитку та класифікації кваліфікацій відповідно до набору встановлених для визначення рівнів навчання критеріїв, поданих у вигляді переліків дескрипторів (описань). Кваліфікаційні структури розрізняються за наборами конструктивних елементів і ступенем їх взаємодії, вони можуть бути оформлені законодавчо або функціонувати на основі консенсусу соціальних партнерів. Проте всі структури формують основу для підвищення якості, доступності, взаємозв'язку, визнання кваліфікацій у суспільстві й на ринку праці як у межах країни, так і за кордоном [2, с. 44–56]. Система кваліфікацій утворюється структурами і процесами, що сприяють присвоєнню кваліфікацій. Елементами цієї системи є: рамка кваліфікацій, професійні й освітні стандарти, критерії та порядок оцінювання, уповноважені органи, схема фінансування та будь-які інституціональні інфраструктури, характерні для конкретної країни та її культурного контексту.

У рекомендаціях семінару "Структури кваліфікацій в європейському просторі вищої освіти" [6] наголошується, що кваліфікаційна структура має відображати зміст кваліфікацій з урахуванням цілей і завдань вищої освіти, основними з яких є такі: підготовка студента до конкуренції на ринку праці; виховання студентів як активних громадян демократичного суспільства; особистісний розвиток; формування і підтримка високого рівня знань.

Національна структура кваліфікацій визначається болонськими експертами як єдине описання на рівні національної освітньої системи логічно співвіднесених кваліфікацій та інших досягнень вищої освіти з чітко визначеними зв'язками між ними [6]. Національні структури кваліфікацій слугують завданням забезпечення якості та розвитку [7]. Зміст кваліфікацій однаково тлумачиться усіма зацікавленими особами в міжнародному масштабі.

Усі національні освітні системи мають рамки кваліфікацій – у протилежному випадку не було б можливості сертифікувати досягнення студентів. Але, на думку експертів Болонського процесу, більшість дійсних національних рамок кваліфікацій (НРК) характеризуються в термінах процедур і формальних вимог, а не результатів навчання. Керівник департаменту вищої освіти при Раді Європи Сьюр Берген наголошує, що національні структури кваліфікацій часто не виконують функції, які покладаються на них у сучасних умовах, що проявляється у таких тенденціях: окремі кваліфікації описуються ізольовано, а не в рамках логічно вибудованої системи з визначенням зв'язків між різними кваліфікаціями; просування від однієї кваліфікації до іншої розуміється виключно як рух від нижчого до більш високого рівня без належної уваги до взаємодії між кваліфікаціями одного рівня; кваліфікації характеризуються в термінах процедур і формальних вимог, а не в термінах результатів [6].

Перш за все треба зауважити, що інтеграційні процеси, як це неодноразово підкреслюється в установчих документах Болонського процесу, поєднано зі збереженням та розвитком неповторного національного досвіду, культурної спадщини кожної країни. Отже, "євростандарт" в освіті в жодному разі не означає уніфікації, нівелювання специфіки освітніх систем європейських країн, а спрямований на їх взаємне узгодження та гармонізацію з потребами сучасного світу. Не випадково саме "гармонізація" виступає одним із ключових понять багатьох документів. Сміслові навантаження цього поняття є надзвичайно містким, адже головною метою виховання та освіти є навчити молоду людину жити в гармонії з навколишнім світом і самою собою шляхом пізнання цього світу, визначення свого місця в ньому, освоєння певного роду діяльності. У сучасних умовах уміння адаптуватися до швидких змін у всіх сферах людської життєдіяльності, готовність відповідати на виклики сьогодення стає нагальною необхідністю.

Робота над Польською національною рамкою кваліфікацій вищої освіти (Krajowa Rama Kwalifikacji) розпочалася в грудні 2006 р. після відповідного Наказу Міністра науки та вищої освіти Польщі і створення відповідної робочої групи. На квітень 2010 р. було підготовлено кінцеву (четверту) версію KRK, яку після погодження Кабінетом Міністрів Польщі прийняв Парламент у кінці 2010 р. Паралельно, починаючи із жовтня 2009 р., розпочалися роботи із створення секторальних рамок кваліфікацій для 8 секторів (obszar kształcenia), які, згідно із чинною тоді Міжнародною стандартною класифікацією освіти (International Standard Classification of Education, ISCED 97), охоплювали усю систему освіти.

Робоча група на основі аналізу дескрипторів, прийнятих в FQ-EHEA та EQF-LLL, прийняла для польської системи вищої освіти таку систему дескрипторів: знання (Wiedza), які можуть бути як теоретичні, так і фактографічні; уміння (Umiejętności), які можуть бути когнітивними або практичними та означають здатність застосовувати на практиці здобуті знання для виконання певних завдань; персональні та суспільні компетентності (Kompetencje personalne i społeczne), які подібно до EQF-LLL описуються в категоріях відповідальності й автономії та означають підтверджену здатність застосування знань, умінь, персональних, суспільних та методологічних компетентностей в роботі, наукових дослідженнях, професійній кар'єрі та особистому розвитку.

У цілому автори польської KRK не повною мірою використали методологію проекту Тюнінг у сенсі чіткого поділу компетентностей та результатів навчання. Скоріше був використаний відомий підхід Блума, згідно з яким, оскільки немає однотайності щодо поділу компетентностей та результатів навчання, використовується лише останній термін – результат. Тому в польських нормативних документах для опису обов'язкових (нормативних) результатів навчання для кожного сектора використовується лише терміни "результати навчання" (efekty kształcenia), а термін "компетентність" пов'язується винятково із персональними та суспільними компетентностями як третім видом результатів навчання.

Відповідно ж до FQ-EHEA, польська KRK містить три рівні вищої освіти: перший, який відповідає кваліфікаціям першого ступеня; другий, що відповідає кваліфікаціям другого ступеня або інтегрованим магістерським програмам; третій, який відповідає кваліфікаціям третього ступеня (докторським студіям). Кваліфікаціями першого рівня є: ліценціат та інженер; кваліфікація другого рівня – магістр, кваліфікація третього рівня – доктор. Упроваджуються також два профілі кваліфікацій: загальноакадемічний та практичний.

KRK визначає кількість та назви секторів вищої освіти, коли за основу взято наявну в Польщі класифікацію наук: сектор навчання в гуманітарних науках, сектор навчання в суспільних науках, сектор навчання в точних науках, сектор навчання в природничих науках, сектор навчання в технічних науках, сектор навчання в медичних науках, сектор

навчання в сільськогосподарських, лісничих та ветеринарних науках, сектор навчання в мистецтві.

Упровадження КРК в систему вищої освіти Польщі визначало метою розробку для кожного з трьох рівнів вищої школи, для кожного із 8 секторів освіти та для кожного з 2-х профілів програм відповідного набору результатів навчання, який повинен стати стандартом змісту освіти для всіх освітніх програм сфери вищої освіти Польщі.

Узагалі хронологія створення та запровадження польської КРК та супутніх цьому процесу організаційних та методичних заходів охоплює термін від 2006 до 2012 рр. [4, с. 123–124], а час від формального затвердження польської КРК Парламентом до повного її запровадження на рівні університетів (імплементация в навчальні програми) склав менше двох років.

Нині в Україні також прийнято ряд нормативних документів, які свідчать про певні зрушення у вирішенні цієї проблеми: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1727-р "Деякі питання розроблення Національної рамки кваліфікацій"; Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 р. № 1225 "Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань розроблення та впровадження Національної рамки кваліфікацій"; Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 "Про затвердження Національної рамки кваліфікацій"; Наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства соціальної політики України "Про затвердження Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій" від 20 квітня 2012 р. № 488/225. Прийняття цих документів свідчить про усвідомлення важливості проблеми, чіткого визначення вихідних принципів формування Національної системи кваліфікацій з урахуванням сучасних вимог і поточного європейського досвіду. Однак в Україні зазначений процес просувається більш повільно: із 2011 р., коли вітчизняну НРК було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України, стан її запровадження практично не змінився.

Спираючись на досвід польських колег, зусилля української вищої освіти в розв'язанні окресленої проблеми повинні бути спрямовані на подолання ряду питань:

- забезпечення порівнянності кваліфікацій, здобутих у вітчизняних вищих навчальних закладах, із кваліфікаціями, що надаються університетами інших країн, насамперед європейських, для зменшення проблем сприйняття та визнання здобутої в Україні освіти на міжнародному ринку праці;

- сприяння збільшенню різноманітності, покращенню якості та ступеня відповідності потребам ринку праці вітчизняних освітніх програм, а також їх кращій відповідності очікуванням та схильностям осіб, що навчаються (що особливо важливо в умовах масової освіти), а в результаті допровадження – більшої індивідуалізації компетентностей випускників та збільшення її придатності до працевлаштування.

Список використаних джерел та літератури

1. Байденко В. И. Болонский процесс : курс лекций / В. И. Байденко.— М. : Логос, 2004.— 208 с.
2. Голубенко О. Національна рамка кваліфікацій у контексті європейських перетворень освітнього простору / О. Голубенко, Т. Морозова // Вища школа.— 2009.— № 3.— С. 44–56.
3. Карпенко О. М. Критерии оценки степени сопряжения образовательных стандартов разных уровней при использовании зачетных единиц трудоемкости / О. М. Карпенко, М. Д. Бершадская // Проблемы введения системы зачетных единиц в высшем профессиональном образовании : материалы к Всероссийскому совещанию (Москва, 23 апреля 2003 года) / под ред. В. Н. Чистохвалова.— М. : Изд-во РУДН, 2003.— 100 с.— С. 54–56.
4. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : [монографія] / Ю. М. Рашкевич.— Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014.— 168 с.
5. Credit and Higher Education Qualification – Credit guidelines for higher Education Qualification in England, Wales and Northern Ireland. November 2001.
6. Report "A Framework for Qualifications of the EHEA", by the Working Group on QF // Bologna process seminar in Copenhagen, Jan 13–14, 2005 [Electronic resource].— Mode of access: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf — 17. 02. 2013.
7. Towards European Qualifications Framework for Lifelong Learning // Commission of the European Communities.— Brussels, 2005 [Electronic resource].— Mode of access: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/consultation_eqf_en.pdf — 17. 02. 2013.

Ninel Sydorczuk. Narodowościowa rama kwalifikacyjna: analiza porównawcza doświadczeń Ukrainy i Polski

W artykule aktualizowano problem opracowania Narodowościowej ramy kwalifikacyjnej jako kluczowego instrumentu, który zabezpieczy przezroczystość realizacji współczesnych reform oświatowych wyższej szkoły. W tym kontekście podano analizę porównawczą doświadczeń Ukrainy i Polski . Określono kroki kluczowe opracowania polskiej Narodowościowej ramy kwalifikacyjnej oraz społeczne oczekiwania od jej wprowadzenia w Ukrainie z pozycji europejskiej polityki oświatowej.

Ninel Sydorczuk. The national Frame of the Qualifications: the Comparative Analysis of Ukraine's and Poland's Experience

The article actualizes the problem of the National frame of qualifications development as the key instrument which secures the implementation of educational reforms in the high school. In this context the comparative analysis of the Poland's and Ukraine's experience is done. The key steps of the Polish national frame of qualifications development and the social expectations of its implementation in Ukraine from the position of the European educational politics are shown.